

Oude winkels in de binnenstad

Anne Marie Feld

Alkmaar heeft nog een achttal winkels die qua sfeer meer doen denken aan het begin dan aan het einde van deze eeuw. Ze zijn voornamelijk te vinden in en rond het Fnidsen en de Mient, het vroegere winkelcentrum van de stad. Hoewel ze rond 1900 al bestonden, is sinds die tijd in het interieur en in het assortiment nauwelijks iets veranderd. Het lijkt daarom gerechtvaardigd om deze monumenten eens wat nader te bekijken.

De winkels waar het hier om gaat, hebben behalve hun eigen, specifieke karakter ook veel gemeenschappelijk. Waarschijnlijk zijn deze factoren sterk van invloed geweest op het feit dat zij nu nog bestaan.

I.
N.L. Zaak
Mient 10-16

Opvallend is dat vrijwel altijd sprake is van een familiebedrijf. Bovendien worden de meeste zaken beheerd door een echtpaar. Daarvan zou men kunnen zeggen dat de partners niet alleen met elkaar maar ook met de winkel zijn getrouwd.

Sinds jaren worden in deze winkels 'vaste' produkten verkocht; modeverschijnselen lijken daarop niet van invloed. De belangrijkste aanpassing van het assortiment lijkt jaarlijks te worden gevormd door de toevoeging van een aantal extra artikelen ten behoeve van de toeristen in het kaasmarktseizoen.

De kwaliteit van het oude en vertrouwde produkt staat bij alle winkels hoog in het vaandel geschreven. Er wordt ook moeite voor gedaan om deze artikelen te blijven behouden ook al worden ze steeds schaarser. Hierin ligt een verschil met vroeger; de combinatie van eigen fabrikaat en verkoop behoort nu definitief tot het verleden. Toch hebben de winkels door de verkoop van handgemaakte artikelen en door hun werkwijze nog een ambachtelijke sfeer.

Hoewel sommige produkten die nu worden verkocht een wat exclusief karakter hebben, behoorden die oorspronkelijk alle tot de gewone levensbehoeften. In deze behoeften is veel veranderd maar toch lijken, mede onder invloed van de toegenomen aandacht voor de kwaliteit van het voedsel en de duurzame produkten, enkele van die produkten weer onderdeel van de huishouding te gaan uitmaken.

Het eigen produkt, het vaste gezicht achter de toonbank en de aandacht voor de klant vormen voor de winkels al sinds jaren hun reclame. Aanpassingen van de pui of van het interieur konden daardoor achterwege blijven. Het lijkt erop dat in de nabije toekomst ingrijpende veranderingen bewust zullen worden vermeden; het oude interieur voldoet nog steeds.

Hierna volgt een integraal overzicht van de tentoonstellingsteksten met betrekking tot deze winkels.

N.L. zaak Mient 10-16

In het omstreeks 1700 gebouwde pand aan de Mient is sinds 1929 de zaak van de familie Kooij gevestigd, voor velen bekend als de N.L. zaak. De winkel voor 'elektrische artikelen, gereedschappen, autopeds, rijwielonderdelen en ijzerwaren', zoals dat op de winkelruit staat vermeld, is vanaf die tijd, behoudens een kleine uitbreiding, niet veranderd.

Vanaf 1980 wordt de zaak gedreven door de gebroeders P. en T. Kooij. Ze verkopen er onderdelen voor rijwielen, het overige 'fietsgebeuren', elektra, ijzerwaren en gereedschappen. Daarnaast worden er reparaties verricht. Van het totale assortiment kan men zeggen dat het in de loop der tijd niet zozeer is gewijzigd, maar wel is gegroeid. Dit is zowel aan de buitenkant als aan de

2

binnenkant van de winkel te zien: Van de vloer tot het plafond, hangend, liggend en staand, vind je er de meest uiteenlopende artikelen. De winkel krijgt daardoor het karakter van een magazijn waarbij het interieur volledig wordt bepaald door de artikelen en de ladders die moeten worden beklommen om ze te voorschijn te kunnen halen.

Niet het grote of spectaculaire verleent de N.L. zaak haar bijzondere sfeer, maar veeleer de enorme hoeveelheid uiteenlopende kleine voorwerpen. Wat dat betreft geven de in de etalage uitgestalde artikelen, alle voorzien van handgeschreven kaartjes, een goede indruk van wat er binnen te verwachten is: ventielmoertjes, moffen, peerbutton, gordijnspiraal, remstelboutje, schroefduim, spaaknippel, pompnippel, snoerlasdop....

De meeste klanten van de N.L. zaak zijn, net zo als vroeger, van het mannelijk geslacht. Doe-het-zelvers, fietsers óf klanten die, omdat het 'nergens ander te krijgen was', besloten om maar naar de Mient te gaan. Overigens geldt zowel voor mannen als voor vrouwen dat de 'klant koning is'. En ook dat blijft ouderwets hetzelfde.

Firma Egbert Broers Fnidsen 135

In het pand 'De gekroonde herderin' aan het Fnidsen 135 is al sinds 1830 een tabakszaak met kerverij gevestigd. De familie Heeres is er met het snijden en de verkoop van de eigen melange gestart. Daarna werd de zaak tot 1928 gedreven door Jan Paleari. Na diens overlijden werd deze in 1929 overgenomen door Bernard Broers, die zelf in 1915 zijn vader was opgevolgd in het pand 'De rokende huisman' aan de Mient. In dit pand was al omstreeks 1880 sprake van een tabakszaak met kerverij, opgericht door

Egbert Broers, grootvader van de huidige eigenaar van 'De gekroonde herderin', Wiel Broers.

De huidige zaak ziet er nog net zo uit als in de 19e eeuw, behalve dat in 1924 de ingang ervan aan de Mient kwam, in plaats van aan het Fnidsen. Tabak, snuifwaren en sigaren waren vroeger in deze volgorde de belangrijkste verkoopwaren. In de jaren twintig deed de sigaret haar intrede. Nu komen de sigaren op de eerste plaats, daarna sigaretten, gevolgd door tabak en pijpen. De eenheid van kerverij en winkel bestaat niet meer; vanaf de jaren dertig kreeg de winkel een steeds centraler plaats en nam het maken op bestelling af. Een uitzondering vormden de oorlogsjaren toen men noodgedwongen 'eigen teelt' rookte en er dus weer werd gekerfd op de zolder boven de winkel.

In Alkmaar bestonden tot de jaren zestig heel veel tabakszaken, dikwijls met een eigen kerverij. Vooral onder invloed van de opkomst van het grootwinkelbedrijf zijn de meeste verdwenen. De familie Broers is gebleven en hun winkel kan worden beschouwd als een unieke speciaalzaak voor sigaren onder eigen merk. Vakmanschap en kwaliteit hebben de zaak inmiddels verzekerd van een uitgebreide klantenkring door heel Nederland. De heer en mevrouw Broers houden van hun vak en hopen met hun vakkennis niet alleen mannen maar ook vrouwen en behalve ook ouderen ook jongeren tot 'genietende sigarenrokers te maken'.

2.

*Firma Egbert Broers
Fnidsen 135*

Fa. J. Bruin en Zn. Fnidsen 87

Fnidsen 87, een pand dat dateert uit 1654, werd in 1947 door de fa. J. Bruin en Zn. betrokken voor de fabricage van chocolade en suikerwerken en voor winkelverkoop. Daarvoor was de suikerbakkerij van de familie Bruin sinds 1905 gevestigd aan de Koningstraat. Nadat de oprichter van het bedrijf in 1960 overleed, werd de zaak op oude voet voortgezet. Het pand aan het Fnidsen, bekend onder de naam 'de Gouden Lelie' wat tot de tweede wereldoorlog in gebruik als juwelierszaak van de firma Stam. Vanaf 1947 tot 1983 zijn er chocolade en suikerwerken vervaardigd in de werkplaats die daarna in de winkel werden verkocht.

Het kleine, maar veelzijdige bedrijf, werd jarenlang beheerd door het echtpaar Bruin. De heer Bruin was de fabrikant van chocolade, nougat, fondant, borstplaat en andere suikerwerken als kaneelstokken, pepermuntstokken, zuurtjes enz. Deze zelfgemaakte producten werden verkocht in de winkel die qua sfeer deed denken aan de prenten van Anton Pieck.

De winkel en het uitgestalde snoepgoed oefenden jarenlang grote aantrekkingskracht uit op jong en oud. Door de jaren heen heeft een uitgebreide klantenkring de winkel bezocht. Trouwe klanten kwamen er voor Sint Maarten om 'trekwerk', voor Sinterklaas om 'schoengoed', met Pasen om paaseieren en tijdens de Alkmaarse kermis in augustus om 'stokken'. Dit waren de topdagen voor het bedrijf, die door lange perioden van voorbereidingen werden voorafgegaan. In de zomerperiode

waren het vooral de kaasmarkttoeristen die voor drukke dagen zorgden.

Het echtpaar Bruin heeft zelden geadverteerd. Hun zelf-gemaakte chocolade en suikerwerk en de entourage daar omheen deden dat zelf. Weinig klanten zullen hebben geweten dat chocolade bij de firma Bruin werd onderscheiden in strijkwerk, vulwerk, perswerk of holwerk. Evenmin dat voor het maken van kaneel- of pepermuntstokken altijd echte grondstoffen als pepermuntolie of kaneelolie werden gebruikt en dat dit in combinatie met een juiste kooktemperatuur het de ouderwetse smaak opleverde.

Sünders Manufacturehandel Fnidsen 89

In 1929 betrok Heinrich August Sünder Fnidsen 89 (vroeger Fnidsen 107) waar daarvoor het manufacturen en herenconfectiebedrijf van de familie G.W. Schlichting was gevestigd. Het assortiment dat de winkel bood was zeer uitgebreid: diverse textiel, karpotten, tafelkleden, dekens en bedden.

3.
Fa. J. Bruin en Zn.
Fnidsen 87

4.
Sünders
Manufacturehandel
Fnidsen 89

3 4

In de zaak aan het Fnidsen, toendertijd de belangrijkste winkelstraat, was zaterdag de drukste dag. Vanuit Alkmaar en het omliggende platteland bezochten veelal vaste klanten de winkel. Men kwam er vooral voor het 'degelijke goed' van Nederlands fabrikaat. Ondergoed van Jansen en Tilanus, mouwhouders, sokkenophouders, kousen, wollen broeken, bretels, flaneln hemden, spelden, naalden of centimeters.

De inkoop, het prijzen, het bijvullen, het opmaken van de balans en het verzorgen van de etalage gebeurde allemaal binnen de familie. Dat is nu nog het geval. August Sünder en zijn vrouw kregen zes dochters en drie zonen. Twee zusters en een broer beheren nu de zaak. Artikelen die vanaf 1929 werden verkocht zijn ook nu nog in de winkel te krijgen, hoewel veel 'vaste' merken verdwenen zijn en het steeds moeilijker wordt om grossiers te vinden. De familie vindt het belangrijk dezelfde spullen te houden omdat daar sinds jaren de klanten op kunnen rekenen.

Vroeger kocht je bij Sünder je hele uitzet bij elkaar of alles wat je nodig had voor de baby. Tegenwoordig is dat niet meer zo en worden bij Sünder die dingen gekocht die je elders nauwelijks meer vindt. Daarnaast heeft de zaak ook de functie van buurtwinkel waar je van alles en nog wat kunt krijgen. Sinds 1929 liggen die artikelen tot aan het plafond tot opgestapeld. Zij geven ook de speciale 'manufacturen' geur aan de winkel. De familie Sünder zorgt er voor de prettige sfeer en doet dat vanuit de overtuiging dat 'klanten vertrouwde gezichten vragen'.

J. Boom Handelonderneming Huigbrouwerstraat 3

In 1941 betrok Johan Boom het pand in de Huigbrouwerstraat 3 en opende daar een winkel voor borstels en klompen. De borstels werden in de werkplaats boven de winkel gemaakt. Tot 1960 zijn in de borstelmakerij op ambachtelijke wijze de meest uiteenlopende borstels vervaardigd, waarbij gebruik werd gemaakt van natuurlijke materialen als paardehaar, varkenshaar, geitenhaar en plantenvezels.

In de zaak die nu wordt beheerd door de schoondochter van Johan Boom, zijn enkele van deze borstels nu nog te koop. De overige zijn in opdracht met de hand vervaardigd of machinaal gemaakt. Sommige soorten borstels zijn nu echter ook van verschillende kunstvezels.

Waren het vroeger de borstels, tegenwoordig komen de klompen op de eerste plaats. In en achter de winkel staan rijen klompen variërend van de kleinse kindermaat tot de grootste herenmaat (schoenmaat 20 tot 55). De klompen worden gemaakt van wilgen- of populierenhout en zijn als vroeger afkomstig uit Brabant en Gelderland. Hoewel een aantal jaren geleden de klomp wat uit de mode raakte, is er tegenwoordig met de opkomst van de nieuwbouwwijken en de volkstuinten weer heel veel vraag naar.

Aan de huidige etalage valt af te lezen dat behalve borstels en klompen ook touwwerk en schoonmaakartikelen verkrijgbaar zijn. Het touw wordt, indien gewenst, ter plaatse gesplitst. Dat wil zeggen dat er een oog of een

lus, een 'splits' in wordt gemaakt. Dit is gemakkelijk als het wordt gebruikt voor schommels of voor boten. Met de schoonmaakartikelen heeft het bedrijf haar klantenkring uitgebreid naar grootverbruikers als ziekenhuizen, bedrijven en scholen.

Dat de kassa niet hoger kan gaan dan f 69,99 is ook in 1985 geen groot bezwaar. Veel klanten vragen namelijk meestal alleen om een paar klompen of een boender, waarmee men vervolgens weer jaren vooruit kan. Of men komt voor huishoudelijke artikelen die elders niet meer te krijgen zijn, hoewel ze vroeger in iedere huishouding voorkwamen: petroleumpitten, waxineglasjes, muzevallen en zeepkloppers. Aan de buitenkant zie je het niet, maar in de winkel blijkt dat juist dit speciale soort huishoudelijke artikelen de winkel zijn bijzonder sfeer verleent.

**Fa. Tjeertes
Achterstraat 21**

De firma Tjeertes, een familiebedrijf in herenhoeden en petten, bestaat al 88 jaar. De eerste hoeden werden verkocht in de Schapensteeg II, de huidige Magdalenenstraat. Sinds 1932 is de zaak in de Achterstraat gevestigd en werd de naam 'Tjeertes' met sierlijke lettertjes op de deur geschilderd. De letters zijn zo gebleven, het interieur van de winkel is nauwelijks veranderd en ook het winklassortiment lijkt heel veel op dat van vroeger.

Als wellicht de enige speciaalzaak in Nederland verkoopt de firma Tjeertes een grote sortering herenhoeden en petten. Hoewel de hoed als wat meer 'gekleed' en de pet als wat meer 'sportief' kan worden beschouwd, is de ene hoed de andere niet en datzelfde geldt de pet. Zo vallen te onderscheiden: de Engelse hoed met gleuf en bol, de Edenhoed, de Gatsbyhoed, de klassieke vilthoed, de klassieke hoed van velours en de hoge zijden hoed in verschillende soorten. Een pet kan een gewone boerenpet zijn, een Engelse cap, een Baskische alpino of een schipperspet, en ook het melkerspetje is er nog. Bovendien zijn zowel hoeden als petten er in winter- en in zomeruitvoering.

Hoeden die traditioneel worden gemaakt van hazehaar of konijnenhaar kunnen als een 'goede' haarhoed worden beschouwd. Daarnaast bestaan er echte wollen hoeden, of hoeden van wol in combinatie met kunstvezels. Een heel aparte plaats neemt de strooien hoed in, vooral wanneer die is gemaakt van echt Panamastro. Hoe verschillend in type, uitvoering of prijs een hoed ook kan zijn, bij de firma Tjeertes geldt dat deze 'altijd langer mee moet kunnen gaan dan een bui regen'.

Een hoed of pet moet op de juiste wijze worden gedragen en natuurlijk ook goed passen. Daarover geeft men in de winkel advies en eventueel kan een hoed of pet er ook worden opgerekt. De vele trouwe klanten weten dit en komen voor speciale gelegenheden als trouwpartijen, begrafenissen of toneelvoorstellingen, maar ook voor hun 'door de weekse' of 'zondagse' hoed of pet naar de winkel. De firma Tjeertes laat deze vaste klanten voorlopig niet in de steek.

5 6

**Firma de Vries
Fnidsen 54**

In 1914 werden aan het al bestaande pakhuis aan het Luttk Oudorp I15 een woonhuis en een winkel aangebouwd. Daarmee verhuisde de zaak voor peulvruchten, grutterswaren en veevoerders van de heer P. de Vries van het Waagplein, waar ze vanaf 1904 was gevestigd, naar het Fnidsen. De reden dat de toenmalige eigenaar verhuisde, was de bereikbaarheid van zijn zaak. In 1914 werden de meeste produkten nog over het water aangevoerd. Het voordeel van een winkelbedrijf in het Fnidsen was dat de winkel in de belangrijkste winkelstraat lag en het bijbehorende pakhuis direct aan het water van Luttk Oudorp zodat het gemakkelijk bereikbaar was per schip.

Na de tweede wereldoorlog werd de heer P. de Vries opgevolgd door zijn zoon A.F. de Vries, die al spoedig werd geassisteerd door zijn zoon, P. de Vries. Piet de Vries is nu de eigenaar van de zaak die hij samen met zijn vrouw draaiende houdt. Een verschil met vroeger is dat

5.
J. Boom
Handelsonderneming
Huigbrouwerstraat 3

6.
Fa. Tjeertes
Achterstraat 21

7.
Firma de Vries
Fnidsen 54

8.
Firma Pels
Koorstraat 61-65

het 'zware goed', met name veevoerders, uit het winkel-assortiment is verdwenen en dat het meel niet meer langs alle bakkers wordt gebracht. Te hoge investeringen en de zwaarte van het werk noodzaakten de familie er toe zich te beperken tot de verkoop van handzamere produkten; grutterswaren, peulvruchten en diervoeders. De verkoop van deze produkten bepaalt nu al 81 jaar het 'gezicht' van hun zaak.

In de wijze waarop deze produkten worden ingekocht en verkocht is sinds 1914 niets veranderd. Als vroeger wordt alles 'los' verkocht. De gewenste hoeveelheid meel, erwten enz. wordt uit de zak of de lade afgewogen en pas daarna verpakt. Traditiegetrouw worden de zakken 'gekropt', dat wil zegen met een touwtje vastgeknoopt, zoals dat vroeger bij iedere grutter gebeurde. Het interieur van de winkel met de meelkasten, de zakken met peulvruchten en het touw om te kroppen, is sinds die tijd niet veranderd.

De Vries is een speciaalzaak voor peulvruchten: grauwe erwten worden er onderscheiden van capucijners, en voor meelsoorten: er worden tien soorten bloem verkocht: o.a. boekweitmeel voor 'broeder in de zak' en boekweitgrutten. Daarnaast kun je er terecht voor de ouderwetse ingrediënten voor brood, koek en gebak. Een klein toegevoegd specialisme is de verkoop van zuidvruchten als rozijnen, vijgen en dadels. Er komen veel vaste klanten uit Alkmaar en daarbuiten. Daartoe behoren veel ouderen, maar vooral sinds de laatste jaren, ook jongeren. De winkel wordt voortgezet zolang de familie dat kan: 'de winkel is je leven'. Dat betekent hard werken, laten zien wat je verkoopt en altijd klaar staan voor je klanten.

Firma Pels Koorstraat 61-65

In 1888 nam Willem Hubertus Pels de wijnhandel, uitgebreid met rookwaren en kledjes, van de heer Van der Haagen over. In de panden Koorstraat 61-65 was rond 1900 uitsluitend sprake van een wijnhandel en bottelarij. In 1936 kwam de huidige eigenaar, de heer J.C. Verhage, bij de zoon van Willem Hubertus Pels,

Pieter Cornelis Pels, in dienst.

Tot heden is de naam Pels aan de zaak verbonden gebleven.

De winkel was vroeger slechts een onderdeel van het totale bedrijf. Per transportfiets en later per bakfiets werd iedere bestelling bij de klant bezorgd. Nu gebeurt dat met een bestelwagentje op veel kleinere schaal en neemt de winkel een centralere plaats in.

In het interieur van de winkel is nooit iets veranderd behalve dat er van de open, dichte etalages zijn gemaakt. Hoewel de bottelarij nog steeds bestaat, wordt bijna uitsluitend gedestilleerd nog gebotteld. Het gedestilleerd en de aperitiefwijnen worden onder het eigen merk 'Pels' verkocht. De naam 'Pels' waaronder vroeger ook de wijnen werden verkocht heeft de zaak al sinds jaren een grote, vaste klantenkring bezorgd in en buiten Alkmaar.

In de winkel staan nog veel dranken die vroeger toonaangevend waren, zoals de half-likeuren 'Schilletje', 'Voorburg', 'Fladderak' en de Oud-Hollandse likeuren. Deze werden vooral geschonken bij huwelijk en geboorte: 'Kraamanijs', 'Bruidstranen', 'Naveltje Bloot', enz. Tegenwoordig lijkt er weer vraag te zijn naar deze produkten, maar zoals vaker in deze branche kan ook hier sprake zijn van een zeer tijdelijk modeverschijnsel.

Bij Pels hecht men aan het vaste, bekende en vertrouwde assortiment. Hiertoe behoren vanaf de oprichting van de zaak de wijnen en het gedestilleerd. Van 1 mei tot 1 november worden de witte wijnen het meest gedronken. Van 1 november tot 1 mei geldt dat voor de rode. Het gehele jaar door komen oude, vaste klanten maar ook nieuwe naar de winkel van de heer Verhage, die hij drijft onder het motto: 'beter tien keer een kwartje verdienen dan eenmaal een gulden'.

